

بخش اسناد حقوقی بین المللی:

منشور حقوق اساسی اتحادیة اروپایی

(۷ دسامبر ۲۰۰۰)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منشور حقوق اساسی اتحادیه اروپایی (۷ دسامبر ۲۰۰۰)^۱

مترجم: دکتر مهریار داشاب^۲

توضیحات مترجم

در سالهای اخیر، جایگاه حقوق اساسی افراد در معاهدات بنیادین اتحادیه اروپایی تغییر نموده و تحولات حایز اهمیتی در این زمینه به چشم می‌خورد. بدون تردید، تدوین منشور حقوق اساسی اتحادیه اروپایی - که در این مقاله ترجمه آن ارائه می‌گردد - گام مهمی در این راستا محسوب می‌شود.

اصولاً حقوق بشر به هیچوجه جزو اهداف تدوین‌کنندگان معاهدات رم مورخ ۲۵ مارس ۱۹۵۷ نبود و کشورهای اروپایی عمدتاً به دلیل مقاصد اقتصادی اتحادیه اروپایی را تأسیس کردند، اما با گذرش اهداف اتحادیه و افزایش تعداد کشورهای عضو، فقدان مقررات ویژه در زمینه حقوق بشر احساس شد و به همین دلیل، دیوان دادگستری^۳ اتحادیه در یکی از احکام مهم

۱. منشور حقوق اساسی اتحادیه اروپایی در شماره ۳۴۶ روزنامه رسمی مورخ ۱۸ دسامبر ۲۰۰۰ منتشر گردید. برای دسترسی به متن کامل این سند، می‌توانید به سایت اتحادیه اروپایی <http://europa.eu.int> مراجعه نمایید.

۲. استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی

۳. بین ارکان اتحادیه اروپایی، بدون شک دیوان دادگستری در حمایت از حقوق و آزادیهای افراد نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کند و حتی قبل از نهادهای دیگر، برخی از حقوق و آزادیهای اساسی همچون حق مالکیت و با حق آزادی فعالیت‌های اقتصادی را در احکام خود به رسمیت شناخته است. امروزه نیز این دیوان در دعوی مختلف، استناد به مفاد منشور حقوق اساسی را پذیرفته، حتی در زمانی که از نظر حقوقی این منشور یک سند لازم‌الاجرا برای دول عضو محسوب نمی‌شود. شعبه بدوی این دیوان نیز در تاریخ ۳ می ۲۰۰۲ با استناد به ماده ۴۷ این منشور در زمینه «برخورداری از جبران خسارت مؤثر و محاکمه عادلانه» قواعد موجود برای دسترسی افراد به مراجع قضایی اتحادیه اروپایی را تغییر داد. برای اطلاعات بیشتر می‌توانید به سایت دیوان دادگستری

اتحادیه اروپایی رجوع کنید: <http://curia.eu.int>

خود مورخ ۱۷ دسامبر ۱۹۷۰ (قضیه International handelsgesellschaft) بر ضرورت حمایت ارکان اتحادیه از حقوق اساسی فرد تأکید کرد و این موضوع را در برنامه‌های اتحادیه به عنوان یکی از اولویت‌های مشترک اعلام نمود.

دیوان دادگستری، حقوق بشر را بخشی از اصول کلی حقوق جامعه اروپایی می‌داند و معتقد است که این حقوق بر اساس منابعی همچون قوانین اساسی کشورهای عضو و معاهدات بین‌المللی تصویب شده توسط کشورهای عضو، بویژه معاهده اروپایی حقوق بشر و آزادیهای اساسی سازمان شورای اروپا^۱ مورخ ۴ نوامبر ۱۹۵۰ استوار گشته است.

در سال ۱۹۷۷، پیرو رویه قضایی دیوان دادگستری و پیشنهادهای این نهاد، پارلمان، کمیسیون و شورای اروپایی با تصویب اعلامیه‌ای مشترک اراده خود را برای حمایت از حقوق اساسی افراد اعلام نمودند، اما برخلاف انتظار صاحب‌نظران اقدامات مهمی در این زمینه انجام نشد و کشورهای عضو در معاهدات بعدی فقط بر اهمیت این موضوع تأکید کردند (از جمله در پیشگفتار معاهده واحد اروپایی مورخ ۱۹۸۶ که بر ترویج دموکراسی با تکیه بر حقوق اساسی افراد اشاره می‌کند).

دلیل اصلی این عملکرد آن بود که اکثر کشورهای عضو، وجود معاهده اروپایی حقوق بشر و آزادیهای اساسی سازمان شورای اروپا را برای حمایت از حقوق و آزادیهای اتباع خود کافی می‌دانستند و حتی نشانه این باور را می‌توان در بسیاری از معاهدات اتحادیه یافت. برای مثال، می‌توان به بند ۲ ماده ۶ «معاهده اتحادیه اروپایی» معروف به معاهده ماستریخت... (۷ فوریه ۱۹۹۲) اشاره نمود. بر اساس این بند «اتحادیه حقوق اساسی مندرج در معاهده اروپایی به حقوق بشر و آزادیهای اساسی احترام می‌گذارد».

شایان توجه است که سالهای متعددی است که اتحادیه می‌کوشد تا به معاهده اروپایی حقوق بشر و آزادیهای اساسی ملحق شود و در همین راستا، شورای اروپایی از دیوان دادگستری درخواست نمود تا مطابقت چنین امری را با حقوق و مقررات موجود اتحادیه بررسی کند. نهایتاً در سال ۱۹۹۶ دیوان دادگستری، الحاق اتحادیه اروپایی به معاهده فوق را خارج از شمول صلاحیت‌های اتحادیه اعلام نمود و به همین دلیل، این طرح موقتاً به تعویق افتاد. اما الحاق اتحادیه به عنوان یک سازمان بین‌المللی منطقه‌ای به معاهده فوق‌الذکر همچنان توسط این سازمان دنبال می‌شود و حتی در بند دوم اصل هفتم متن «قانون اساسی اتحادیه»^۲ نیز

1. Convention europeenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertes
2. Constiution de l'Union europeenne fondamentales

مطرح شده است.^۱

اتکا به معاهده اروپایی حقوق بشر و آزادیهای اساسی به عنوان سندی جامع و بنیادین تبدیل به عرف شده است و مجدداً معاهده آمستردام (اکتبر ۱۹۹۷) به این مسأله می‌پردازد. شایان ذکر است که براساس این معاهده، برخی از قواعد ماستریخت مورد تجدید نظر قرار گرفت و صلاحیت دیوان دادگستری برای برخورد با نهادهای اتحادیه در زمان نقض حقوق اساسی افراد گسترش یافت.

اما، به هر حال تدوین یک سند مستقل امری ضروری بود و در این راستا، طرح تدوین منشور حقوق اساسی اتحادیه در اجلاس شورای اروپایی کلن (ژوئن ۱۹۹۹) مطرح شد و نهایتاً در اجلاس این نهاد در شهر نیس فرانسه در سال ۲۰۰۰ میلادی تصویب گردید.

تدوین این سند به یک مرجع تخصصی متشکل از ۶۲ نماینده دول عضو، ریاست کمیسیون، پارلمان اتحادیه و مجالس ملی کشورهای عضو واگذار شد. همچنین چهار ناظر از طرف دیوان دادگستری، سازمان شورای اروپا و دیوان اروپایی حقوق بشر در تدارک متن منشور شرکت نمودند. این منشور دارای ۵۴ ماده است که در هفت فصل به عناوین زیر تقسیم گردیده:

کرامت، آزادیها، برابری، همبستگی، شهروندی، عدالت و مقررات کلی.

قابل ذکر است که منشور حقوق اساسی به متن «قانون اساسی» اتحادیه ضمیمه شده است و براساس بند اول اصل هفتم این قانون، «اتحادیه، حقوق، آزادیها و اصول مندرج در منشور حقوق اساسی را به رسمیت می‌شناسد».

واژه‌های کلیدی: اتحادیه اروپایی، حقوق اساسی، کرامت، آزادیها، برابری، همبستگی، شهروندی، عدالت.

پیشگفتار منشور

اروپاییان مصمم گشتند تا با ایجاد اتحادیه‌ای هر چه پایدارتر، آینده‌ای صلح‌آمیز و مبتنی بر ارزش‌های مشترک را بنیان نهند. اتحادیه اروپا با در نظر گرفتن میراث اخلاقی و معنوی خود و تأکید

۱. پروژه تهیه و تدوین قانون اساسی اتحادیه اروپایی معروف به «پروژه کنوانسیون» در تاریخ ۱۴ و ۱۵ دسامبر ۲۰۰۱ در لیکن (Laeken) بلژیک توسط شورای این سازمان به گروهی به ریاست رئیس جمهور سابق فرانسه واگذار گردید. پس از هفده ماه فعالیت این گروه، متن نهایی قانون اساسی اتحادیه اروپایی را در تاریخ ۲۰ ژوئن در جلسه Thessalonique به شورای این سازمان ارائه نمود. در حال حاضر قانون اساسی اتحادیه باید توسط ۲۵ کشور عضو از راه referendum و یا توسط مجالس ملی تصویب شود تا برای طرفین لازم‌الاجرا محسوب شود.

بر ارزش‌های جهانی و تفکیک‌ناپذیری چون: کرامت انسانی، برابری، همبستگی، حکومت قانون و اصول دموکراسی، استوار است. این اتحادیه با تأسیس نهاد «شهروندی اتحادیه اروپایی» می‌کوشد تا با ایجاد محیطی توأم با آزادی، امنیت و عدالت، انسان را سرلوحه فعالیت‌های خود قرار دهد.

اتحادیه اروپایی ضمن محترم شمردن تنوع فرهنگ‌ها و سنت‌های مردم اروپا، هویت ملی کشورهای عضو و چگونگی ساماندهی نهادهای عمومی در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی، در جهت حفظ و گسترش این ارزش‌های مشترک تلاش نموده و تحقق توسعه متداول و پایدار، تضمین آزادی رفت و آمد افراد، جابجایی کالا، خدمات و سرمایه و آزادی استقرار را در اهداف خود دنبال می‌نماید.

برای تحقق اهداف فوق لازم است تا با در نظر گرفتن تحولات اجتماعی، پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیکی، حمایت از حقوق اساسی افراد نیز تقویت گردیده و حقوق مطروحه به نحو بارزتر و ملموس‌تری در قالب یک منشور بیان گردد. منشور اروپایی حقوق بشر، در تدوین برنامه‌ها و اهداف خود، تمامی معاهدات، کنوانسیون‌های اروپایی، الزامات بین‌المللی و حقوق منبعت از سندهای بنیادین را مدنظر قرار داده و به رسمیت می‌شناسد. معاهدات و کنوانسیون‌هایی که در منشور مورد تأیید قرار گرفته، به طور اجمال عبارتند از: اختیارات و تکالیف جامعه اروپایی، اتحادیه اروپایی و اصل «Subsidiarité»^۱، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و آزادی‌های اساسی، رویه قضایی دیوان دادگستری جوامع اروپایی و دیوان اروپایی حقوق بشر.

برخورداری از حقوق مندرج در این منشور، تکالیف و مسؤولیت‌هایی را در قبال افراد دیگر، جامعه بشری و نسل‌های آینده در پی دارد. به این ترتیب، اتحادیه اروپایی، حقوق، آزادیها و اصول زیر را به رسمیت می‌شناسد.

۱. اصل «Subsidiarité» یکی از اصول مهم حقوق اولیه اتحادیه اروپایی محسوب می‌شود و در معاهده ماستریخت (۱۹۹۲) به آن اشاره شده است. این اصل بیانگر یک قاعده حقوقی است که هدف آن تنظیم و هماهنگ ساختن صلاحیتهای دول عضو و اتحادیه می‌باشد. شایان ذکر است که این قاعده به هیچ‌وجه به دنبال تغییر صلاحیتهای موجود در اسناد اتحادیه اروپایی نیست (همانطوریکه بند ۳ پروتکل الحاقی معاهده آمستردام به آن اشاره می‌کند). اصل «Subsidiarité» صلاحیتهایی که بر اساس این معاهده به اتحادیه اروپایی اهدا شده را تغییر نمی‌دهد. بهترین تعریف در حیطه اجرایی این اصل در بند ۲ ماده ۵ معاهده جامعه اروپایی به چشم می‌خورد. بر اساس این بند «در زمینه‌هایی که جامعه اروپایی دارای صلاحیت انحصاری نمی‌باشد، این جامعه می‌تواند بر اساس اصل «Subsidiarité» عمل کند، یعنی در مواقعی که به نظر می‌رسد دول عضو توانائی رسیدن به برخی از اهداف مورد نظر را ندارند، جامعه اروپایی با در نظر گرفتن ابعاد و آثار مختلف اقدامات لازم را اتخاذ می‌کند چون مصمم است که به نتایج مطلوب‌تری خواهد رسید.»

فصل اول

کرامت

ماده اول: کرامت بشری

کرامت بشری غیر قابل نقض است و باید محترم شمرده شده و مورد حمایت قرار گیرد.

ماده دوم: حق حیات

۱. هر فرد از حق حیات برخوردار است.
۲. هیچ کس را نمی توان به مجازات اعدام محکوم و یا این مجازات را اجرا نمود.

ماده سوم: حق تمامیت فردی

۱. هر کس حق دارد که تمامیت جسمی و روحی اش مورد احترام قرار گیرد.
۲. در رشته های پزشکی و بیولوژیکی موارد زیر علی الخصوص باید رعایت شود:
الف) اخذ رضایت آزادانه و آگاهانه از شخص مورد نظر طبق مقررات قانونی؛
ب) منع اصلاح نژاد بویژه فعالیت هایی که در جهت انتخاب اشخاص باشد؛
ج) منع استفاده از بدن انسان یا اعضای بدن به عنوان منبع کسب درآمد؛
د) منع شبیه سازی تولید انسان.

ماده چهارم: منع شکنجه مجازات ها و رفتارهای غیر انسانی یا تحقیر آمیز

هیچ کس را نمی توان تحت شکنجه یا رفتارها یا مجازات های غیر انسانی و تحقیر آمیز قرار داد.

ماده پنجم: منع بردگی و کار اجباری

۱. هیچ کس نباید به صورت برده یا سرف نگهداری شود.
۲. صورت خصوصی یا علنی - از طریق آموزش، انجام عبادات و اجرای مراسم دینی است.
۳. هیچ کس را نمی توان به انجام کار تحمیلی یا اجباری وادار نمود.
۳. قاچاق انسان ممنوع است.

فصل دوم

آزادیهها

ماده ششم: حق آزادی و امنیت

هرکس از حق آزادی و امنیت فردی برخوردار است.

ماده هفتم: احترام به زندگی شخصی و خانوادگی

هرکس حق دارد که زندگی شخصی و خانوادگی، محل اقامت و مکاتبات او مورد احترام قرار گیرد.

ماده هشتم: حفاظت از اطلاعات شخصی

۱. هرکس حق دارد از اطلاعات شخصی خود حفاظت کند.

۲. این اطلاعات باید با رضایت شخص و یا براساس دلایل مشروع و قانونی و با مقاصد مشخص به صورت منصفانه جمع آوری شود. هرکس حق دسترسی به اطلاعات جمع آوری شده در مورد خود را دارد و می تواند اصلاح آنها را درخواست نماید.

۳. اجرای چنین قواعدی باید توسط نهاد مستقلی کنترل شود.

ماده نهم: حق ازدواج و تشکیل خانواده

حق ازدواج و تشکیل خانواده طبق قوانین داخلی مربوطه باید تضمین گردد.

ماده دهم: آزادی اندیشه، وجدان و مذهب

۱. هرکس از حق آزادی، اندیشه، وجدان و مذهب برخوردار است. این حق شامل آزادی تغییر مذهب یا عقیده و آزادی اظهار مذهب یا عقیده - منفرداً یا مجتمعاً، به صورت خصوصی یا علنی - از طریق آموزش، انجام عبادت و اجرای مراسم دینی است.

۲. حق مخالفت با خدمت سربازی طبق حقوق داخلی مربوطه به رسمیت شناخته می شود.

ماده یازدهم: آزادی بیان و اطلاعات

۱. هرکس از آزادی بیان برخوردار است. حق مزبور، آزادی عقیده، کسب و انتشار اطلاعات

و افکار را بدون هرگونه دخالت مقامات دولتی و محدودیت مرزی در بر می گیرد.

۲. آزادی مطبوعات و کثرت گرایي آنها باید محترم شمرده شود.

ماده دوازدهم: آزادی تجمع و تشکل

۱. هرکس از آزادی تجمع آرام و آزادی تشکل در تمام زمینه‌ها، بویژه در زمینه‌های سیاسی، مدنی و سندیکایی برخوردار است. این آزادی متضمن حق هر فردی در تأسیس یا پیوستن به سندیکایی به منظور حمایت از منافع خود است.
۲. احزاب سیاسی اتحادیه اروپایی در بیان خواسته‌های مردم و شهروندان زن و مرد اتحادیه نقش ایفا می‌کنند.

ماده سیزدهم: آزادی هنری و علمی

پژوهش در حوزه‌های هنری و علمی آزاد است. آزادی علمی باید رعایت شود.

ماده چهاردهم: حق آموزش

۱. هرکس از حق آموزش و دسترسی به دوره‌های حرفه‌ای پیوسته برخوردار است.
۲. این حق امکان استفاده از آموزش و پرورش اجباری رایگان را دربر می‌گیرد.
۳. با رعایت اصول دموکراتیک ایجاد مؤسسات آموزشی آزاد است. والدین حق دارند از مطابقت آموزش و محتوای دروس فرزندان‌شان با باورهای مذهبی، فلسفی و تربیتی خویش اطمینان حاصل کنند. حقوق مذکور در این بند براساس قوانین داخلی مربوطه اعمال خواهد شد.

ماده پانزدهم: آزادی اشتغال و حق کار

۱. هرکس حق دارد کار کند و شغلی را که آزادانه انتخاب کرده یا پذیرفته است، ادامه دهد.
۲. کلیه شهروندان اتحادیه آزادند تا در هر یک از کشورهای عضو به جستجوی کار بپردازند، کار کنند، مستقر شوند و همچنین ارائه‌کننده خدمات در یکی از کشورهای عضو باشند.
۳. اتباع کشورهای ثالث که مجازند در یکی از کشورهای عضو کار کنند، از شرایط کاری مساوی با شهروندان اتحادیه برخوردار خواهند بود.

ماده شانزدهم: آزادی تجارت

آزادی تجارت طبق حقوق جامعه اروپایی، قوانین و عرف‌های داخلی برسمیت شناخته می‌شود.

ماده هفدهم: حق مالکیت

۱. هرکس حق مالکیت، بهره‌برداری، انتقال و به ارث گذاشتن دارایی‌هایی را که به صورت مشروع کسب کرده است، دارد. سلب مالکیت از اشخاص ممنوع است، مگر برای تأمین منافع عمومی و در موارد و شرایطی که قانون مقرر کرده است. در هر موردی غرامت عادلانه باید در زمان مقتضی پرداخت شود.

ماده هجدهم: حق پناهندگی

حق پناهندگی طبق قواعد مندرج در معاهده ژنو ۲۸ جولای ۱۹۵۱ و پروتکل ۳۱ ژانویه ۱۹۶۷ در زمینه وضعیت پناهندگان و قانون اساسی اتحادیه اروپایی تضمین می‌گردد.

ماده نوزدهم: حمایت در زمان دور کردن، اخراج و استرداد

۱. اخراج دسته جمعی ممنوع است.

۲. هیچ کس را نمی‌توان اخراج یا به کشوری مسترد نمود یا محل اقامت وی را به کشوری تغییر داد که به طور جدی احتمال دارد در آنجا اعدام یا شکنجه شود و یا تحت رفتارها و مجازات‌های غیرانسانی و تحقیرآمیز قرار گیرد.

فصل سوم

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
برابری
پرتال جامع علوم انسانی

ماده بیستم: تساوی در برابر قانون

همه افراد در برابر قانون مساوی هستند.

ماده بیست و یکم: عدم تبعیض

۱. هرگونه تبعیض مبتنی بر جنسیت، نژاد، رنگ، ویژگی‌های قومی یا اجتماعی، خصوصیات ژنتیکی، زبان، مذهب، عقیده، عقاید سیاسی یا هرگونه عقیده دیگر، تعلق به اقلیت ملی، میزان دارایی، تولد، معلولیت، سن و یا گرایش جنسی ممنوع است.

۲. در قلمرو اجرایی قانون اساسی - فارغ از مقررات خاص آن - هرگونه تبعیض براساس

ملیت ممنوع است.

ماده بیست و دوم: تنوع فرهنگی، مذهبی و زبانی
اتحادیه به تنوع فرهنگی، مذهبی و زبانی ملل عضو احترام می‌گذارد.

ماده بیست و سوم: برابری زنان و مردان^۱

برابری زنان و مردان در تمام زمینه‌ها از جمله استخدام، اشتغال و دستمزد باید تضمین گردد. اصل برابری نباید مانع اتخاذ تصمیمات یا انجام اعمالی گردد که در جهت رفع نابرابری جنسیتی امتیازات خاصی را به نفع زنان مقرر می‌دارد.

ماده بیست و چهارم: حقوق کودک

۱. کودکان باید از محافظت و مراقبت لازم برای تأمین رفاه برخوردار باشند. آنها می‌توانند آزادانه نظرات خود را بیان دارند. نظرات فوق باید در مسائل مربوط به آنها و با توجه به سن و میزان رشدشان مورد توجه قرار گیرند.
۲. در کلیه اقداماتی که توسط مقامات عمومی یا خصوصی در خصوص کودکان انجام می‌شود، تأمین منافع عالی‌ه از اولویت برخوردار است.
۳. هر کودک حق دارد ارتباط شخصی، مستقیم و منظم با هر یک از والدین خود داشته باشد، مگر در مواردی که چنین ارتباطی مغایر منافع وی باشد.

ماده بیست و پنجم: حقوق سالمندان

اتحادیه اروپایی، حق داشتن زندگی شرافتمندانه، مستقل و همچنین حق مشارکت در زندگی اجتماعی و فرهنگی را برای افراد سالمند محترم شمرده و به رسمیت می‌شناسد.

ماده بیست و ششم: جذب معلولان

اتحادیه حق را برای معلولان به رسمیت شناخته و محترم می‌شمارد که از تدابیری که به

۱. برابری زنان و مردان حتی در نگارش متون اسناد اتحادیه اروپایی رعایت می‌شود و در مفاد مختلف منشور حقوق اساسی، از واژه‌های "Citoyens" و "Citoyennes" به معنای شهروندان زن و شهروندان مرد استفاده شده است. شایان ذکر است که قبل از تدوین این منشور، جلوگیری از اعمال هرگونه تبعیض براساس جنسیت، از جمله در خصوص دستمزد، در ماده ۱۴۱ معاهده جامعه اروپایی به رسمیت شناخته شده بود و قضات دیوان دادگستری اتحادیه در احکام متعددی همچون قضیه Razzouk & Beydout علیه کمیسیون به آن اشاره کرده‌اند.

منظور تأمین استقلال، جذب شغلی، اجتماعی و مشارکت آنها در زندگی اجتماعی اتخاذ شده، استفاده نمایند.

فصل چهارم

همبستگی

ماده بیست و هفتم: حق کارگران در دستیابی به اطلاعات و مشورت در امور کاری این حق باید برای کارگران یا نمایندگان آنها تضمین شود که در سطوح مختلف و در زمان مناسب در جریان امور قرار گرفته و مورد مشورت قرار گیرند. موارد و شرایط اعمال حق فوق‌الذکر طبق حقوق اتحادیه اروپایی، قوانین و عرفهای داخلی کشورها خواهد بود.

ماده بیست و هشتم: حق مذاکره و اقدام دسته جمعی کارگران و کارفرمایان یا سازمانهای ذی‌ربط، از حق مذاکره و انعقاد قراردادهای دسته جمعی در سطوح مختلف برخوردارند و همچنین آنها می‌توانند در زمان تعارض منافع و برای دفاع از حقوق خود دست به انجام اعمال دسته جمعی، از قبیل اعتصاب بزنند. اعمال حقوق فوق براساس حقوق اتحادیه اروپایی، قوانین و عرفهای داخلی خواهد بود.

ماده بیست و نهم: حق دسترسی به خدمات کاریابی هر کس حق دارد از خدمات کاریابی رایگان برخوردار باشد.

ماده سی‌ام: حمایت در زمان اخراج غیرموجه هر کارگر از حق حمایت در برابر اخراج غیرموجه طبق حقوق اتحادیه اروپایی، قوانین و عرفهای ملی برخوردار است.

ماده سی و یکم: شرایط کار مناسب و منصفانه
۱. هر کارگری حق دارد در شرایطی کار کند که سلامت، امنیت و کرامت را برای وی تضمین کند.

۲. هر کارگری حق دارد تا حداکثر ساعات کار او مشخص شود و نیز از حق استراحت روزانه، هفتگی و همچنین مرخصی استحقاقی سالانه برخوردار باشد.

ماده سی و دوم: منع کار کودکان و حمایت از نوجوانان در زمان کار کار کودکان ممنوع است. حداقل سن کار نباید از حداقل سن ترک مدرسه کمتر باشد. مقررات این ماده مانع از وضع قوانین مساعدتری برای نوجوانان نیست. عدول از حداقل سن کار در موارد جزئی استثناء است.

نوجوان مشغول به کار باید از محیط کاری مناسب با سن خود برخوردار باشند. همچنین آنها باید در برابر استثمار اقتصادی و هر کاری که سلامت، امنیت و رشد جسمی-روحي، اخلاقی یا اجتماعی آنها را به خطر می‌اندازد یا بر تحصیل آنها اثرگذار است، حمایت شوند.

ماده سی و سوم: زندگی خانوادگی و شغلی

۱. خانواده باید از حمایت قانونی، اقتصادی و اجتماعی برخوردار باشد.
۲. به منظور سازگار کردن زندگی خانوادگی و شغلی، هر کس حق دارد در قبال اخراج به دلایل مرتبط با بارداری مورد حمایت قرار گیرد و هر کس باید از حق مرخصی استحقاقی زایمان و حق مرخصی والدین در پی تولد فرزند یا فرزندخوانده برخوردار گردد.

ماده سی و چهارم: تأمین و مساعدت اجتماعی

۱. اتحادیه حق برخورداری از تأمین اجتماعی و استفاده از خدمات اجتماعی در مواردی همچون بارداری، بیماری، حوادث حین کار، وابستگی یا سالمندی و همچنین بیکاری را محترم شمرده و به رسمیت می‌شناسد. حقوق فوق‌الذکر براساس قواعد حقوق اتحادیه اروپایی، قوانین و عرفهای داخلی اعمال می‌گردد.
- ۲- هر فردی که به طور قانونی در اتحادیه اقامت دارد، یا در حال عبور است، حق دارد از خدمات تأمین اجتماعی و کمکهای اجتماعی براساس حقوق اتحادیه اروپایی، قوانین و عرفهای داخلی اعضا برخوردار گردد.
۳. به منظور مبارزه با محرومیت‌های اجتماعی و فقر، اتحادیه حق دسترسی به خدمات اجتماعی و کمک هزینه مسکن را جهت تضمین یک زندگی شرافتمندانه برای کلیه افراد فاقد منابع مالی محترم شمرده و به رسمیت می‌شناسد. مقررات این ماده براساس حقوق اتحادیه اروپایی، قوانین و عرفهای داخلی کشورهای عضو اجرا می‌شود.

ماده سی و پنجم: مراقبتهای بهداشتی

هرکس حق دسترسی به مراقبتهای پیشگیرانه، بهداشتی و استفاده از خدمات پزشکی را طبق شرایط مقرر در قوانین و عرفهای داخلی دارد. اتحادیه در تعریف و اجرای تمام سیاستهای خود، سطح بالایی از حمایت بهداشتی را برای افراد تضمین خواهد کرد.

ماده سی و ششم: دسترسی به خدمات عمومی اقتصادی

اتحادیه به منظور تقویت وحدت سرزمینی و انسجام اجتماعی خود، حق دسترسی به خدمات عمومی اقتصادی - تدارک دیده شده توسط قوانین و عرفهای داخلی و طبق قانون اساسی اتحادیه اروپایی - را به رسمیت شناخته و محترم می‌شمارد.

ماده سی و هفتم: حفاظت از محیط زیست^۱

حفاظت گسترده از محیط زیست و ارتقای وضعیت زیست - محیطی باید طبق اصل توسعه پایدار در سیاستهای اتحادیه گنجانده و تضمین گردد.

۱. اولین اقدامات جهت اتخاذ سیاستهای مشترک در سطح جامعه اروپایی برای حفاظت از محیط زیست در دهه ۷۰ میلادی تقریباً همزمان با اولین کنفرانس سازمان ملل متحد در استکهلم به چشم می‌خورد. مقامات دول عضو در اجلاس پاریس (اکتبر ۱۹۷۲) تصمیم گرفتند که سیاست مشترکی را در این زمینه تدوین و اجرا کنند. به همین دلیل، در معاهده تأسیس‌کننده جامعه اروپایی مورخ ۱۹۸۶، مواد ۱۷۴ لغایت ۱۷۶ این سند به این موضوع اختصاص داده شد.

بند اول ماده ۱۷۴ معاهده فوق، چهار هدف مشترک را برای دولتهای عضو به شرح ذیل مشخص می‌کند:

- ۱- حفاظت و ترویج (ارتقای محیط زیست)؛
  - ۲- حفاظت از سلامتی افراد؛
  - ۳- استفاده منطقی از منابع طبیعی؛
  - ۴- حمایت در سطوح بین‌المللی از تدابیر اتخاذ شده باری حل مشکلات منطقه‌ای یا جهانی زیست - محیطی. همچنین براساس بند ۳ این ماده «جامعه اروپایی، بویژه کمیسیون، مکلف است در تضمین سیاستهای حفاظت از محیط زیست عناصر زیر را مورد توجه قرار دهد:
  - ۱- داده‌های علمی و فنی موجود؛
  - ۲- شرایط محیط زیست مناطق مختلف جامعه اروپایی؛
  - ۳- توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه اروپایی و توسعه متعادل مناطق آن.»
- علاوه بر مطالب فوق، معاهدات آمستردام و ماستریخت اصول کلی معاهده جامعه اروپایی را تکمیل می‌نماید.

ماده سی و هشتم: حمایت از مصرف‌کنندگان^۱
سیاستهای اتحادیه باید حمایت بالایی را از مصرف‌کنندگان تضمین نماید.

فصل پنجم

شهروندی^۲

ماده سی و نهم: حق رأی دادن و کاندیدا شدن در انتخابات پارلمان اتحادیه اروپایی
۱. هر شهروند اتحادیه که مقیم در یکی از کشورهای عضو است، حق دارد طبق شرایط مشابهی با اتباع آن کشور در انتخابات پارلمان اروپایی رأی داده و کاندیدا شود.
۲. اعضای پارلمان اتحادیه اروپایی با رأی همگانی مستقیم، آزاد و مخفی انتخاب می‌شوند.

ماده چهل: رأی دادن و کاندیدا شدن در انتخابات شهرداریها
هر شهروند اتحادیه که در یکی از کشورهای عضو مقیم است، حق دارد طبق شرایط مشابهی با اتباع آن کشور در انتخابات شهرداریها رأی داده و کاندیدا شود.

ماده چهل و یک: حق بهره‌مندی از خدمات اداری مطلوب

۱. هر کس حق دارد که آموزش با عدالت و بی‌طرفی و در مدتی معقول توسط نهادها و ارکان

۱. ماده فوق براساس ماده ۱۵۰۸ معاهده جامعه اروپایی تدوین شده است و عبارت «حمایت بالایی از مصرف‌کنندگان» از این ماده انتخاب شده است. در بین ارکان اتحادیه اروپایی، پارلمان و شورا برنامه‌های مختلفی را جهت حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان تنظیم و اجرا نموده‌اند (از جمله برنامه ۵ ساله با بودجه ۱۱۲ میلیون یورو-۱۹۹۹).

همچنین کمیسیون موظف است از برنامه‌های دولتهای عضو در زمینه حمایت از سازمانهای حقوق مصرف‌کنندگان پشتیبانی کند و چهار محور اصلی را دنبال نماید که عبارتند از:

- ۱- سلامتی و امنیت مصرف‌کنندگان؛
- ۲- معرفی و ترویج منافع مصرف‌کنندگان؛
- ۳- آموزش و اطلاع‌رسانی بویژه در زمینه حقوق این افراد؛
- ۴- حفاظت از منافع اقتصادی و حقوقی مصرف‌کنندگان.

۲. براساس حقوق اتحادیه اروپایی، هر فرد که دارای تابعیت یکی از کشورهای عضو است، شهروند اتحادیه اروپایی محسوب می‌شود. شایان ذکر است که براساس معاهده آمستردام ۱۹۹۷، شهروندی اتحادیه اروپایی مکمل شهروندی ملی است و به هیچوجه جایگزین آن نمی‌شود. پس در نهایت، مسائل مرتبط با تابعیت افراد همچنان در صلاحیت انحصاری دول عضو باقی می‌ماند و این نگرش در «قانون اساسی» اتحادیه نیز به چشم می‌خورد (بند اول، اصل ۸).

اتحادیه مورد رسیدگی قرار گیرد.

۲. این حق شامل موارد زیر است:

الف) هر کس حق دارد قبل از اتخاذ تصمیمی علیه شخص وی از خود دفاع کند؛

ب) هر کس با احترام به اصل محرمانه بودن اطلاعات، بویژه اطلاعات شغلی و تجاری هر فرد، حق دارد به پرونده اطلاعاتی خویش دسترسی داشته باشد؛

ج) سازمانهای اداری موظفند دلایل تصمیمات خود را بیان کنند.

۳. هر کس حق دارد که کلیه خسارات وارد به وی توسط نهادهای اتحادیه یا توسط کارمندان آنان به سبب انجام وظایف قانونی شان طبق اصول عمومی مشترک نظامهای حقوقی کشورهای عضو جبران شود.

۴. هر کس حق دارد به یکی از زبانهای قانون اساسی با نهادهای آن مکاتبه کند و پاسخ هر مکاتبه باید به همان زبان باشد.

مادهٔ چهارم و دوم: حق دسترسی به اسناد

هر یک از شهروندان اتحادیه، هر شخص حقیقی یا حقوقی مقیم یکی از کشورهای عضو و هر شخص حقوقی که دارای دفتر ثبت شده در یکی از کشورهای عضو باشد، از حق دسترسی به اسناد نهادها و ارکان اتحادیه اروپایی در هر شکل موجود برخوردار است.

مادهٔ چهارم و سوم: میانجیگر

هر یک از شهروندان اتحادیه، هر شخص حقیقی یا حقوقی مقیم یکی از کشورهای عضو و هر شخص حقوقی که دارای دفتر ثبت شده در یکی از کشورهای عضو است، حق دارد در زمان سوءمدیریت در انجام اعمال نهادها یا ارکان جامعه اروپایی - به استثنای دیوان دادگستری و دادگاه بدوی به هنگامی که در مقام قضایی عمل می‌کنند - به میانجیگر شکایت کند.

مادهٔ چهارم و چهارم: حق شکایت

هر یک از شهروندان اتحادیه، هر شخص حقیقی و حقوقی مقیم در قلمرو یکی از کشورهای عضو و هر شخص حقوقی که دارای دفتر ثبت شده در یکی از کشورهای عضو باشد، حق دارد به پارلمان اروپایی شکایت کند.

مادهٔ چهل و پنجم: آزادی رفت و آمد و انتخاب اقامتگاه

۱. هر یک از شهروندان اتحادیه از حق رفت و آمد و انتخاب آزادانه محل اقامتگاه در قلمرو هر یک از کشورهای عضو برخوردار است.
۲. آزادی رفت و آمد و انتخاب اقامتگاه طبق معاهدهٔ جامعهٔ اروپایی به اتباع کشورهای ثالث که به طور قانونی در یکی از کشورهای عضو اقامت دارند، قابل اعطا است.

مادهٔ چهل و ششم: حمایت دیپلماتیکی و کنسولی

- هر یک از شهروندان اتحادیه حق دارند تا در قلمرو کشور ثالثی که عضو اتحادیه نیست و دولت متبوعشان در آن فاقد نمایندگی است، از حمایت دیپلماتیکی و کنسولی سایر اعضای اتحادیه همانند اتباع آنها برخوردار گردد.

فصل ششم

عدالت

مادهٔ چهل و هفتم: حق برخورداری از جبران خسارت مؤثر و محاکمهٔ عادلانه

- هر کس که حقوق و آزادیهای تضمین شدهٔ وی در حقوق اتحادیهٔ اروپایی مورد تجاوز قرار گیرد حق دارد در دادگاهی منطبق با شرایط مندرج در این ماده به اقامهٔ دعوای بردارد.
- هر کس از حق رسیدگی علنی بیطرفانه و در مدت معقول توسط دادگاهی قانونی، مستقل بیطرف برخوردار است. هر کس باید امکان استفاده از مشاور را داشته باشد و بتواند برای نمایندگی یا دفاع از خود وکیل بگیرد.
- معاضدت قضایی تا حدی که برای تضمین عدالت لازم است، باید برای افراد فاقد منابع مالی کافی فراهم شود.

مادهٔ چهل و نهم: اصل قانونی بودن و اصل تناسب جرم و مجازات

۱. هیچ کس نباید به علت اعمالی که در زمان ارتکاب، براساس حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل جرم محسوب نمی‌شود، مجرم شناخته شود. همچنین نباید مجازات شدیدتری نسبت به مجازات زمان وقوع جرم اعمال گردد. اگر پس از وقوع جرمی مجازات قانونی آن تخفیف یابد، مجازات خفیف‌تری اعمال خواهد شد.
۲. مقررات این ماده مانع از آن نیست که افراد به خاطر ارتکاب اعمالی که در زمان وقوع

براساس اصول شناخته شده توسط جامعه بین‌المللی جرم محسوب می‌شود، محاکمه و مجازات کردند.

۳. شدت مجازات می‌بایست با جرم متناسب باشد.

ماده پنجاهم: حق عدم محاکمه و مجازات مجدد کیفری به خاطر ارتکاب جرم واحد هیچ کس نباید به علت جرمی که قبلاً طبق قانون حکم قطعی برائت یا محکومیت در مورد وی صادر شده مجدداً محاکمه و مجازات گردد.

فصل هفتم

مقررات عمومی حاکم بر تفسیر و اجرای منشور

ماده پنجاه و یکم: حیطة اجرایی

۱. مقررات این منشور با توجه به اصل "Subsidiarité" ناظر به نهادها و ارکان اتحادیه است و تنها در صورتی شامل کشورهای عضو می‌شود که آنها مجری حقوق اتحادیه باشند. بنابراین، آنها باید برحسب اختیارات خود این حقوق را محترم شمارند و اصول مذکور را اعمال نمایند و اجرای آن را محقق سازند.

۲. این منشور باعث گسترش حیطة اجرایی حقوق اتحادیه - فراتر از صلاحیتهای آن - نمی‌شود. همچنین این منشور باعث ایجاد هیچ حق یا تکلیف جدیدی برای اتحادیه اروپایی و یا تغییر حقوق و تکالیفی که در بخشهای دیگر قانون اساسی برای آن تعریف گردیده است، نمی‌شود.

ماده پنجاه و دوم: دامنه شمول و تفسیر حقوق و اصول

۱. هرگونه محدودیتی نسبت به اعمال حقوق و آزادیهای به رسمیت شناخته شده در این منشور باید به وسیله قانون و با احترام به اساس حقوق و آزادیهای مذکور باشد. محدودیتهای مذکور به شرط رعایت اصل "Proportionalité"^۱ باید ضروری باشد و افزون بر این، آنها باید در

۱. اصل "Proportionalité"، یکی دیگر از اصول بنیادین حقوق اتحادیه محسوب می‌شود و براساس این اصل «اقدامات اتحادیه نباید فراتر از چیزی باشد که برای دستیابی به اهداف مشترک لازم است.» بند ۳ ماده ۵ پیمان ماستریخت (۱۹۹۲). هدف وضع چنین اصلی جلوگیری از انجام هرگونه اقدامی است که در محدوده صلاحیتهای اتحادیه نیست و نهایتاً باعث خدشه‌دار شدن صلاحیت و حاکمیت دول عضو می‌شود.

راستای اهداف منافع عمومی مورد تأیید اتحادیه و یا در جهت حمایت از حقوق و آزادیهای دیگران قابل اعمال باشد.

۲. حقوقی که در این منشور به رسمیت شناخته شده و در بخشهایی از قانون اساسی نیز مطرح شده است باید در چارچوب قیود و حدودی که توسط طرفین تعریف شده، اعمال گردد.

۳. چنانچه حقوق مندرج در این منشور مشابه با حقوقی باشد که به وسیله کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و آزادیهای اساسی تضمین گردیده، مفهوم و قلمرو این دسته از حقوق باید به همان صورتی باشد که در کنوانسیون مقرر است. این ماده نباید مانع حمایت گسترده تر اتحادیه اروپایی از این حقوق باشد.

۴. چنانچه حقوق به رسمیت شناخته شده در این منشور، برگرفته از اصول مشترک قوانین اساسی کشورهای عضو باشد، تفسیر حقوق مذکور باید با رعایت این اصول صورت بگیرد.

۵. نهادها و ارکان وابسته به اتحادیه و دول عضو به هنگام اجرای حقوق اتحادیه در محدوده صلاحیتشان، برای اجرای مواد این منشور می توانند برای وضع مقررات قانونی و اجرایی لازم اقدام نمایند. رسیدگی قضایی به این مقررات صرفاً به منظور تفسیر و تشخیص مطابقت آنها با قوانین اتحادیه امکان پذیر است.

۶. رعایت قوانین و عرفهای ملی به گونه ای که در این منشور ذکر شده، لازم است.

ماده پنجاه و سوم: میزان حمایت

هیچ یک از اصول این منشور نباید به گونه ای تفسیر شود که حقوق بشر و آزادیهای اساسی که توسط حقوق اتحادیه، حقوق بین الملل، معاهدات بین المللی که اتحادیه یا جامعه اروپایی یا تمامی کشورهای عضو بدان پیوسته اند، از جمله کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادیهای اساسی و یا قوانین اساسی کشورهای عضو به رسمیت شناخته شده را در حیطه اجرایشان محدود کند یا به نحو نامطلوبی تحت تأثیر قرار دهد.

ماده پنجاه و چهارم: منع سوءاستفاده از حقوق

هیچ یک از مقررات این منشور نباید به گونه ای تفسیر گردد که حق شرکت در فعالیت یا انجام اعمالی را بدهد که مقصود از تضييع حقوق مندرج در منشور و با ایجاد محدودیتهای گسترده تر از آنچه توسط خود منشور مجاز شمرده شده، باشد.

فهرست منابع

فرانسه و انگلیسی

- DAVIES, karen: "Understanding European Union Law", Cavendish Publishing Limited, 2nd Edition, 2003.
- DONY, Morianne: "Droit de la Communauté et de l'Union européenne", Institut d'Etudes Europeennes, Edition de l'Université de Bruxelles. 2001.
- FAVERT, Jean- Marc: L'essentiel de l'Union eroepenne et du Droit Communautaire", Gualino editeur, 4th Edition, 2002.
- RIDEAU, Joel: "Droit Institutionnel de L'Union et des Communautés", Librairie générale de droit et de Jurisprudence", Paris, 1999.
- VERHOEVEN, Georges: "Droit de la Communauté Eroupéenne", Larcier, Bruxelles, 2001.

– سایت اتحادیه اروپایی (<http://europa.eu.int>)

– سایت دیوان دادگستری اتحادیه اروپایی (<http://curia.eu.int>)

فارسی

- کتاب اروپا: ویژه اتحادیه اروپا، مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، ۱۳۸۲.
- مسائلی، محمود، اتحادیه اروپا، از بنیانهای نظری تا موقعیت حاضر، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، تهران، ۱۳۷۸.

شپښه، ښکاره علوم انساني و مطالعات فرانسې
پر تال جامع علوم انساني